

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 8 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 20.

V Ljubljani, 15. oktobra 1884. l.

XXIV. leto.

Učiteljska zborovanja v Ljubljani.

I.

Občni zbor „Národne Šole“, društva v podporo slovenskemu ljudskemu šolstvu.

(Dalje.)

Jaz kot odbornik „Národne šole“ sem z veseljem podpisal ta oklic, ter stavil sem veliko upanja v to, da ne ostane glas upijočega v puščavi.

V to svrho bilo bi nam pa treba tudi denarne pomoči. Sevé-da v tem Čehov ne bomo dosegli, tudi ne smemo preveč računati na darežljivost učiteljev, kajti dokler bomo živeli v takem gmotnem položaji, kakor dozdej, nam je pri najboljši volji nemo-goče veliko storiti. Toda jaz mislim, da zaradi tega vender še ne smemo rok križem držati ali celó obupati. Učitelju, ki ima nekaj pravega zanimanja za dobro stvar, ne bode težko čez leto pri jedni ali drugi priliki nabrati vsaj jeden goldinar; 400 učiteljev nabralo bi 400 gld. Lep kapital bi bil to za začetek! Tudi se najdejo po deželi sim in tja denarni možjé. Ako jim znamo prav govoriti na srcé, ako jim z gorko besedo razjasnimo svoje namene, gotovó se ne bodo krčili, vsaj nekaj dati za duševne potrebe národa svojega. — Vender dovolj o tem! Vsaj si zná vsak svetovati za tak slučaj.

Prav umestno se mi zdí, da izpregovorim še nekoliko besed o knjižnici, kakor si jo mislim jaz osnovano.

Knjige naj bi bile nadaljevalno berilo naših ljudskih šol, vsebina njihova pa za-bavna in poučna. Odbor skrbel naj bode za-to, da vsaj dve ali tri knjižice na leto obelodani; stavi naj jim ceno takovo, da dobí sleherna šola, če mogoče, tudi po nekaj iztisov zastonj, ki naj se potem po učiteljevi previdnosti razdelé mej najpridnejše učence.

Sestavil sem tudi mali pregled tvarine, ki bi bila po mojem mnenji pripravna, da se obdela in v knjižicah priobči. — Take tvarine bi bile:

a) „Basni. Slovenske in preložene na slovenski jezik iz družih jezikov, kratke in jedrnate, če mogoče v pesenski obliki.

b) Pripovedke in pravljice, slovenske in drugih slovanskih narečij. Krajevne in obče slovenske.

c) Povesti, resnične in izmišljene.

d) Človeške kreposti in obče človečanske hibe. (Srčnost, delavnost, varičnost, domo-ljubje, milosrčnost, škodoželjnost, lakomnost, nevošljivost i. t. d.)

e) Slike iz zgodovine kranjske, avstrijske in iz občne svetovne povestnice. (Kranjska za časa Rimljanov.)

Kranjska v srednjem veku: vojske, potresi i. t. d.

Kranjska pod Habsburškimi vojvodi. Galerija znamenitih Kranjcev. Avstrija, kakó je nastala. Zgodovinsko združenje posameznih kronovin. Turške vojske. Turki l. 1529., in 1683. l. pred Dunajem. Vladarji iz hiše Babenberške in Habsburške. Opisovanje vsega, kar se je o posameznih stoletjih važnega godilo i. t. d.

Iz svetovne povestnice: Grki in Rimljani kot prva naobražena národa. Občno ljudsko preseljevanje. Križarske vojske. Najdenje Amerike. Prvo potovanje okolu svetá.

f) Zemljepisje. Kranjska dežela v obče. Mesta na Kranjskem. Kranjske vode. Jezera na Kranjskem. Prebivalci kranjske dežele, po národnosti, veri, običajih, obrti i. t. d. Najvišje gore na Kranjskem.

Avstrijsko-ogersko cesarstvo. Posamezne kronovine. Vožnja po Dunavu, Labi, Vel-tavi, Inu i. t. d.

Glavna mesta avstro-ogerskih kronovin. Avstro-ogersko gorovje. Avstro-ogerski prebivalci. Deli svetá. Največja mesta na svetu. Največe reke, gore, jezera, otoki itd. Morje.

Zemlja, naše bivališče. Geografična dolgost in širokost. Pasovi in podnebje. Kakó se naša zemlja suče. Države na svetu. Prebivalci svetá, po barvi, národnosti, veri, obrti i. t. d.

g) Naravoslovje. Naše domače živali. Divje živali iz mrzlih in vročih krajev. Ptice. Ribe. Drevje. Koristne rastline. Strupene živali in rastline. Žlahrne rude. Kamenje. Človeško teló. Kaj nam je storiti, da si ohranimo dolgo življenje in zabranimo bolezni? Korist ptic in drugih živali za kmetijstvo. Megla, oblaki, dež, sneg in toča. Toplota in mraz. Toplomer in tlakomer. Voda in nje pomen v naravi.

Pri debati o tem predlogu oglasí se proti g. Lapajne. On odobruje izdavanje takih spisov, vendar meni, da naj bi pisatelji sami zalagali knjižice s podporo „Národne Šole“. Gospoda Levičnik in Zarnik, sta teh misli, da naj bi odbor „Národne Šole“ v imenu slovenskega učiteljstva naprosil družbo „sv. Mohora“, da bi le-ta mej vsakoletnimi nagradami spisala tudi nagrado za najboljšo knjigo slovenski mladini v pouk in zabavo. G. Žumer meni, da naj bi se mej družbenimi knjigami vsako leto nahajala tudi po jedna knjiga za šolske bukvarne, oziroma za mladino. G. Tomšič dostavlja temu predlogu, da naj bi se odbor družbe „sv. Mohora“ naprosil, ako mu je to po volji, poslati rokopise odboru „Národne Šole“ v pregled, ker so učitelji tega mnénja, da bi oni nasvète stavili gledé vsebine knjig.

Odbor je vse te jako važne, enoglasno vzprejete nasvète na znanje vzel, ter obljubil posredovati, da se tem željam vstreže.

G. Govekar predlaga, da se doktor Fran vitez Močnik, zdaj umirovljeni deželni šolski nádzornik, imenuje častnim članom „Národne Šole“, ter govori o tem tako-le:

„S l a v n a s k u p š č i n a !

Vsako društvo deluje na to, da si pridóbi veliko število pravih in podpornih udov; skrbi pa tudi, da skaže čast onim možém, ki imajo za društvo veliko zaslug, ki delujejo za razvoj vednosti, ali za blagor národa: imenuje jih svojim častnim udom. Častni udje so društvu gotovo v ponos, in čim več jih društvo imenovati more, tem bolj to svedoči vrednost društva.

Tudi občnemu zboru „Národne Šole“ pristoja po §. 9, točki c, njenih pravil, pravica, imenovati častne ude. Ker naše društvo dozdej še ni imenovalo nobenega častnega člana,

mislim, da govorim v imenu vseh navzočih, ako predlagam, da otvorimo vrsto častnih članov z možem, ki ima za vesoljno avstrijsko šolstvo toliko lepih zaslug. Jaz mislim tu gospoda doktorja Frana viteza Močnika, zdaj omirovljenega deželnega šolskega nadzornika v Gradci.

Toda ne samo zaradi tega, temveč tudi, ker je specijelno za naše društvo gospod doktor Fran vitez Močnik prezaslužen mož, stavljam predlog: Slavna skupščina imenuje naj omenjenega gospoda svojim častnim udom.

Mej malim številom dobrotnikov našega društva — katerih bi sevé-da več potrebovali, da bi nam bilo mogoče društveni namen točneje izvrševati — ne pogrešamo niti jedno leto preblazega gospoda doktorja.

Naša čast nam tedaj veleva, da se skazemo hvaležnim velezaslužnemu možu, da mu s tem, da ga imenujemo častnim udom, pokažemo svoje veliko spoštovanje.

Gospodom tovarišem pa prepuščam ta predlog v razgovor ter jih prosim ob enem, da ga jedno-glasno vzprejmó.“

Predlog vzprejme se jedno-glasno.

G. Žumer predlaga, da se i g. Stegnar, zdanji predsednik „Narodne Šole“ in nje duša, imenuje častnim članom. Tudi ta predlog se vzprejme jedno-glasno, dasiravno se g. Stegnar brani vzprejeti te časti.

G. Kos stavi ta-le predlog: Slavni zbor „Národne Šole“ skleni prositi v vsakem okraji po jednega učitelja, naj bolje pa okrajnega šolskega nadzornika, ako je prijatelj temu društvu, da nagovarja svoje kolege, naj pristopijo z vplačilom malega zneska k „Národni Šoli“. Vzprejeto.

S tem je bilo končano zborovanje. G. predsednik Stegnar zaključi zbor, zahvaljuje se gospodom učiteljem za veliko udeležbo, s trikratnim „slava“ premilostljivemu vladarju.

Odbor je ostal zdanji s predsednikom vred.

(Hinko.)

II.

Občni zbor „Društva v pomoč učiteljem, njihovim vdovam in sirotam na Kranjskem“

je bil v dan 11. septembra 1884. l. v telovadnici II. mestne deške šole.

Ob 8. uri je bila po stari navadi sv. maša v Šent-Jakobski cerkvi, pri kateri so gg. mestni učitelji pod voditeljstvom g. Jos. Majerja in Razingerja izvrstno peli.

Po sv. maši ob 9. uri začne se zborovanje. Predsednik, mil. g. prošt dr. Jarec, pozdravi navzoče presréno in naznanja, da je denarni stan tega društva ugoden, da se podporni zaklad množi i. dr., kar navzoči radostno poslušajo. Potem poroča bolj natančno o društvenih razmerah gosp. M. Močnik. „Vdovsko društvo“ ima vsega premoženja 44.042 gld. 55 kr., a tega je v državnih obligacijah 42.450 gld., drugo je ali naloženo v hranilnici, ali pri društvenikih, ali v gotovini za medčasni trošek. — Podpiranih je bilo letos 11 vdov po 80 in 2 po 100 gld. na leto in 26 sirot po 20 in 25 gld. na leto, takó, da se je potrosilo za vdove in sirote, ki imajo podpornino po društvenih pravilih, 1464 gld. 77 kr. Vseh prihodkov letnine in vstopnine društvenikov, obresti od obligacij in izposojenih kapitalov je bilo 2477 gld. 94 kr., troškov pa 2227 gld. 3 kr., tedaj ostane gotovine v blagajnici 250 gld. 11 kr. Društveno premoženje v obligacijah se je narastlo mimo lanskih 41.650 gld. za 800 gld., v obligacijah je tedaj 42.450 gld.

Podpore so dobili letos: Matej Kračman, upokojeni učitelj v Šmariji, služil od l. 1844., a po nemilih okolistavah prikračen v svoji pokojnini — 30 gld. Janez Zupanec, upokojeni učitelj v Šmartinem pri Gornjem Gradu na Štajerskem, rojen v

Podgorji pri Kamniku l. 1816., služi že od l. 1841., preselivši se na Štajersko k Novi Štifti je bil tam v pokoj dejan, po deželni šolski postavi na Štajerskem prikračen v penziji, dobil je 30 gld. Oba ta dva imata pravico do podpore po §. 11. društvenih pravil, in se jima postavno ne more odrekati podpora.

Iz milosti so dobili podpore: A. M. z ozirom na izvanredne nesreče v obitelji 20 gld., vdova J. J. podporo za bolehnega otroka, bivšega učenca I. šole. — Podpora se je odrekla P. A., dijaku šeste šole, z ozirom na §. 11. društvenih pravil, da se odpró vrata samovoljnemu tolmačenju pravil, ako društvo jednemu privoli, a drugemu odreče, pride v zagato. Učitelju F. K. se je posodilo 100 gld. (pod navadnimi pogoji), ker je imenovani ustanovnik društvu, t. j. precej od začetka pri društvu, sicer pa skozi in skozi verodostojen. Učitelj A. A. je bil iz društva izstopil, a p. l. zopet pristopil in vplačal vstopnine 40 gld. in letnino za l. 1884. Oziraje se na dvakratno vplačevanje priznajo se mu s tekočim dnevom pravice pravega uda, ne gledé na §. 12. društvenih pravil. — Društvu je pristopil A. Novak, učitelj v Idriji, priloživši potrebna spričevala.

Konečno se začne razgovor o tem, koliko imajo plačevati letnine vdovci brez otrok, ali po 4 kakor neoženjeni, ali po 6 gld. kakor oženjeni. Sklene se, naj ostane pri stari navadi, ker zaradi 2 gld., katere morda kdo slučajno več vplača, ne kaže prenarajati društvenih pravil, in bi bila tudi kontrola o tem, akoravno ne smešna, pa vender nepriljučna.

Odbor in predstojništvo ostane dozdanje. Predsednik prošt g. dr. Anton Jarec, podpredsednik vodja A. Praprotnik, tajnik in blagajnik učitelj v pokoji M. Močnik. V odboru so: Borštnik, Čenčič, Govekar, Praprotnik France, Punčah, Tomšič.

III.

Občni zbor „Slovenskega učiteljskega društva“ v Ljubljani.

Za „Vdovskim društvom“ je zborovalo „Slovensko učiteljsko društvo“.

Zbranih je bilo 45 društvenikov iz raznih slovenskih krajev. Predsednik A. Praprotnik nagovori navzoče tako-le:

„Slavni zbor, vrli sotrudniki!

Odbor „Slovenskega učiteljskega društva“ je v dan 4. sept. t. l. današnji dan odločil za redni občni zbor temu društvu, katero je z letošnjim letom doživelo že svoje XVI. leto. Velečastiti udeležniki in mili sotrudniki, ki ste od blizu in daleko prišli k tej, bi rekel, domači skupščini, vzprejmite pred vsem presrčni pozdrav moj in vsega odbora!

Kakor druga leta se je tudi letos imenovani društveni odbor po svoji moči trudil, da bi društvo véstno izvrševalo svojo lepo naméro: „duševno podpirati slovensko ljudsko šolstvo“.

Akoravno „Slovensko učiteljsko društvo“ ne sme se baviti s politikó, se je vender vselej iskreno zanimivalo za to, da národna ravnopravnost tudi v naši ljudski šoli in posebno v naših izobraževalnicah za učitelje in učiteljice postane resnica. Vsled tega je odbor po sklepu zadnjega občnega zбора pred vsem po primernem potu (t. j. pri enkéti za popravljanje in uredovanje učnih načrtov) na to delal, da se učni načrti in učni navodí z ozirom na novejšé postave in ministerijalne naredbe ter oziraje na vsakdanje potrebe v naših ljudskih šolah primerno prenaré in uravnajo. Vrh tega je odbor v seji 5. junija t. l. vzprejel ta-le predlog: „Slovensko učiteljsko društvo“ pri-trjuje sklepom uradne konferencije mestnega učiteljstva v Ljubljani v dan 29. maja t. l. o nasvétih za prenarébe učnega črteža v peterorazrednih ljudskih šolah in o nasvétu,

da naj se drugi deželni jezik (pri nas nemški) zažénja poučevati še le tretje šolsko leto. Tem sklepom uradne konferencije Ljubljanskega učiteljstva je „Slovensko učiteljsko društvo“ veselo pritrjevalo zató, ker je ta načrt na podlogi vseh pedagogijskih pravil imelo že davno v svojem programu.

Ako bi bile našemu društvu denarne razmere bolj ugodne, bi pred vsem drugim podpiralo tudi literarno naše šolsko polje, ter bi po lepem vzgledu vrlega „hrvatskega pedagogijsko-književnega zbora“ izdajalo pedagogijske in druge knjige za naše nekako zaostalo šolstvo in učiteljstvo.

Zatorej naj vsak domoljubni učitelj in šolski prijatelj rad žrtvuje „Slovenskemu učiteljskemu društvu“ svoj skromni donesek.

Nemila smrt nam je to leto vzela nekdanjega vzvišenega podpornega uda milostnega gosp. dr. Janeza Zlatousta Pogačarja, knezoškofa Ljubljanskega. Ohranimo mu vedni spomin!

Ker bodeta g. tajnik in g. blagajnik v društvenih zadevah dalje na drobno poročala, mi je le še dolžnost, da se v svojem imenu in v imenu odborovem lepó zahvaljujem rodoljubnim učiteljem in učiteljicam in drugim vrlim našim prijateljem, ki takó ali takó podpirajo delovanje našega društva. Da bode naše društvo bolj in bolj izvrševalo svojo naméro, ne more pogrešati podpore in pripomoči bližnjih in daljnih rodoljubov. Zatorej: Presrčna jim zahvala!

(Konec prih.)

Knjiga Slovénka

v

XVIII. veku.

XXIV. Anton Tomaž Linhart (Linhard, Lienhard, Leenhardt), r. 11. dec. 1756 v Radoljici — Carn. Radmansdorfens. Capitaneatus Circuli Labacensis Officialis, Scholarum Normalium Visitator, inter Academicos Operosos Labacenses dictus: Agilis . . Ad S. J. susceptus, qua citius sublata, ad eam non est admissus . . Labaci generoso et immutabili suae Religionis spiritu, nec quidquam in melius persuadentibus fratribus suis et fidis amicis, suam animam egit 14. jul. 1795 (Bibl. Carn. 33). Publicis typis mandavit:

a) An den Hochw . . H. Carl Fürsten u. Bischof zu Laybach . . Gr. v. Herberstein . . bey dem Antritte des Bisthumes gesungene Ode. Lab. 1773. 8. „Unausgearbeitet, unmündig; frisch abgefeilt“, pravi sam v „Blumen aus Krain“ 1781: Aemona's Feyer, als Karl des h. R. Reichs Graf v. Herberstein Fürstbischof wurde (Warum so eilig, Schleicherinn, die du sonst — Aemona's Busen langsam durchschlichen hast? — Wie rieselt deine Flut so eilig, — Eilig hinunter, das sag' mir, Laybach? u. s. w.), kjer je nekoliko popiljena drugič natisnjena. — b) Miss Jeny Lowe, ein Trauerspiel in fünf Aufzügen. Augsburg bey Conrad Heinrich Stade 1780. 8. — c) Blumen aus Krain. Für das Jahr 1781. Eger. 12. 158 S. — Eine Sylhouette. Zueignung (Dem Urtheile der Kenner, und der Gnade der Liebhaber unterthänigst gewidmet von A. Th. Linhard). Vorbericht (Ich will's wagen, will mich meiner Muthlosigkeit entschwingen, dachte ich mir, putzte meine Muse so gut als möglich zusammen, und führe sie hiemit feyerlich auf. Sie ist ein Landmädchen, und kann nicht artig thun, aber erröthen kann sie, und schamhaft erröthen ist oft besser, als sich kühn weg entschuldigen. — Die Wahrheit zu gestehen, ich habe nicht genug Eigenliebe, um zu glauben, in meinen Liedern sey Glut, und ich könne ihn fliegen, den Flug. Meine Absicht war bloss, die Nachbarn gegen Norden zu

da naj se drugi deželni jezik (pri nas nemški) zažénja poučevati še le tretje šolsko leto. Tem sklepom uradne konferencije Ljubljanskega učiteljstva je „Slovensko učiteljsko društvo“ veselo pritrjevalo zató, ker je ta načrt na podlogi vseh pedagogijskih pravil imelo že davno v svojem programu.

Ako bi bile našemu društvu denarne razmere bolj ugodne, bi pred vsem drugim podpiralo tudi literarno naše šolsko polje, ter bi po lepem vzgledu vrlega „hrvatskega pedagogijsko-književnega zbora“ izdajalo pedagogijske in druge knjige za naše nekako zaostalo šolstvo in učiteljstvo.

Zatorej naj vsak domoljubni učitelj in šolski prijatelj rad žrtvuje „Slovenskemu učiteljskemu društvu“ svoj skromni donesek.

Nemila smrt nam je to leto vzela nekdanjega vzvišenega podpornega uda milostnega gosp. dr. Janeza Zlatousta Pogačarja, knezoškofa Ljubljanskega. Ohranimo mu vedni spomin!

Ker bodeta g. tajnik in g. blagajnik v društvenih zadevah dalje na drobno poročala, mi je le še dolžnost, da se v svojem imenu in v imenu odborovem lepó zahvaljujem rodoljubnim učiteljem in učiteljicam in drugim vrlim našim prijateljem, ki takó ali takó podpirajo delovanje našega društva. Da bode naše društvo bolj in bolj izvrševalo svojo naméro, ne more pogrešati podpore in pripomoči bližnjih in daljnih rodoljubov. Zatorej: Presrčna jim zahvala!

(Konec prih.)

Knjiga Slovénka

v

XVIII. veku.

XXIV. Anton Tomaž Linhart (Linhard, Lienhard, Leenhardt), r. 11. dec. 1756 v Radoljici — Carn. Radmansdorfens. Capitaneatus Circuli Labacensis Officialis, Scholarum Normalium Visitator, inter Academicos Operosos Labacenses dictus: Agilis . . Ad S. J. susceptus, qua citius sublata, ad eam non est admissus . . Labaci generoso et immutabili suae Religionis spiritu, nec quidquam in melius persuadentibus fratribus suis et fidis amicis, suam animam egit 14. jul. 1795 (Bibl. Carn. 33). Publicis typis mandavit:

a) An den Hochw . . H. Carl Fürsten u. Bischof zu Laybach . . Gr. v. Herberstein . . bey dem Antritte des Bisthumes gesungene Ode. Lab. 1773. 8. „Unausgearbeitet, unmündig; frisch abgefeilt“, pravi sam v „Blumen aus Krain“ 1781: Aemona's Feyer, als Karl des h. R. Reichs Graf v. Herberstein Fürstbischof wurde (Warum so eilig, Schleicherinn, die du sonst — Aemona's Busen langsam durchschlichen hast? — Wie rieselt deine Flut so eilig, — Eilig hinunter, das sag' mir, Laybach? u. s. w.), kjer je nekoliko popiljena drugič natisnjena. — b) Miss Jeny Lowe, ein Trauerspiel in fünf Aufzügen. Augsburg bey Conrad Heinrich Stade 1780. 8. — c) Blumen aus Krain. Für das Jahr 1781. Eger. 12. 158 S. — Eine Sylhouette. Zueignung (Dem Urtheile der Kenner, und der Gnade der Liebhaber unterthänigst gewidmet von A. Th. Linhard). Vorbericht (Ich will's wagen, will mich meiner Muthlosigkeit entschwingen, dachte ich mir, putzte meine Muse so gut als möglich zusammen, und führe sie hiemit feyerlich auf. Sie ist ein Landmädchen, und kann nicht artig thun, aber erröthen kann sie, und schamhaft erröthen ist oft besser, als sich kühn weg entschuldigen. — Die Wahrheit zu gestehen, ich habe nicht genug Eigenliebe, um zu glauben, in meinen Liedern sey Glut, und ich könne ihn fliegen, den Flug. Meine Absicht war bloss, die Nachbarn gegen Norden zu

überzeugen, dass in unserem undeutschen gebirgigten Vaterlande hie und da zwischen Hecken und Disteln auch noch ein Blümchen heraufschiesst, dessen Geruch freylich nicht ambrosisch, aber vielleicht erträglich ist. — Nur etwas noch. Ich kündigte einen *Musen Almanach* an, und gebe einen Blumenstrauss. Man wird mirs, hoffe ich, um so viel weniger übel nehmen, da ich bloss den Namen änderte, und die Sache behielt etc.) — Das öde Eiland. Ein Singspiel in einem Aufzuge. Nach *Metastasio*. Gedichte . . Der Turnier zwischen Ritter *Lamberg* u. *Pegam* (Nach dem uralten Slavischen: Wie im Wetter, so stürmet auf seinem gewaltigen Wicherer — Durch das zitternde Wien der mächtige *Pegam*, das Feuer — Unter dem Hufe hinweg spritzt. Nun ruft er, die Hochheit und düstern — Stolz im blutigen Rufen: wo sind sie, deine Versuchten, — Fürst des erhabenen Wiens! . .) Die Menschenliebe *Josephs II.* . . Trinklied der Kroaten. *Horaz* I. B. 39. 40. Ode . . Ein Mann ein Wort . . Uiber die Nutzbarkeit der natürlichen Philosophie (Nach dem Englischen). Gedanken, gedacht bey dem Grabe *Theresens* . . — d) An *Joseph* nach dem Tode *Marien Theresens* im Winter. 1781. 8. 6 S. e) Versuch einer Geschichte von *Krain* und den übrigen Ländern der südlichen *Slaven Oesterreichs* von *Anton Linhart*, k. k. Kreisschulenkommisär, u. Mitglieder der oekon. Gesellschaft in *Krain*. I. B. Von den ersten Spuren einer Bevölkerung im Lande bis zur ersten Anpflanzung der *krainischen Slaven*. Mit einer grossen Charte u. zwei kleinern Kupfern. *Laibach*, *Eger*. Verlag. *W. H. Korn* 1788. 8. 444. — II. B. Von der ersten Anpflanzung der *krainischen Slaven* bis auf ihre Unterjochung durch die *Franken*. Mit einer Charte von dem alten *Karantanien*, u. einer rasonnirenden Tabelle über das slavische Alphabet. Von *A. Linhart*, k. k. Sekretär der Landeshauptmannschaft in *Krain*. *Laibach*, 1791. 8. 397.

„*Linhart* war nicht nur ein gelehrter in mehreren Fächern des Wissens, besonders in der vaterländischen Geschichte, sondern auch ein eifriger u. verdienter Nationalschriftsteller . . . Sein historisches Werk, welches leider unvollendet geblieben, ist bei weitem kritischer, als was bis dahin über die Geschichte *Krains* geschrieben wurde (Saf. 28. 29). — V tej knjigi razkazuje v predgovoru (14 str.), kolike pomembe je *Kranjska sploh*, kateri in kako so o njej vže pisali na pr. *Megiser*, *Krön*, *Bauzer*, *Schönleben*, *Valvasor* itd., na ktere stvari hoče se ozirati on p. na stare spominke, napise, na nekdanje verstvo, na oliko in jezikoslovje, na sosednje narode, brez katerih se povestnica *Kranjska* posebej ne da pojasnovati; kolike osnove ima, ki jih bode javaljne izvršil itd. V II. zvezku graja spet v predgovoru (11 str.) izraz: *Ilirski jezik*, *Ilirski Slovani*, češ, tako se reče nemški, *ogerski* t. j. na *Ogerskem* bivajoči *Slovani*; našteva znake, po katerih se določuje staro sorodstvo mej njimi; *Slovan* mu je iz selo *Wohnsitz* n. *Selovan-en-ec*; *Aemona Laibach* — *Laubach* iz *Luba*, *Lublana* itd. — Najvažnejše pa so mi v drugi knjigi besede, ki naj bi jih pač pomnili učenjaki naši:

„Dass die *Slaven*, obschon kaum bemerkt in der grauen Vorzeit, eine Grösse, wie keine andere Nation, erreicht haben; dass sie, ehe *Rom* und *Byzanz* ihren Namen wusste, furchtbar u. weit ausgebreitet da standen, um Reiche zu zerstören, u. zu errichten; dass sie noch jezt fast das halbe *Europa* u. *Asien* beherrschen, o. bewohnen; dass keine Nation die Aufmerksamkeit des Geschichtsforschers, des Philosophen, und des Staatsmannes so sehr verdiene, als die slavische, darüber ist man in der gelehrten Welt schon einig geworden. — Dass aber unter den Völkern der oesterreichischen Monarchie die *Slaven* an Zahl u. Macht die überlegensten sind; dass, wenn es in der Staatskunde üblich wäre, die Summe der vereinigten Kräfte, worauf die Majestaet dieses Staates ruhet, von der grössten homogenen Kraft zu benennen, *Oesterreich* eben so eigentlich, als *Russland*, ein slavischer Staat heissen müsste, darauf, glaube ich, ist man noch zu wenig aufmerksam

gewesen. Man lasse aber, um überzeugt zu sein, nur einen Blick vom adriatischen Meere, durch Innerösterreich, durch Ungarn, u. die einverleibten Königreiche — mit einem Seitenblicke gegen Osten hinab — durch Galizien u. Lodomerien, durch Schlesien, Mähren u. Böhmen hinwandern, zähle alsdann die Millionen Slaven, u. urtheile, was sie für Oesterreich sind, was sie sein können!!! (Vorr. II. Band).“

Um die slowenische Nationalliteratur machte sich Linhart besonders durch die Bearbeitung zweier Lustspiele in der Landessprache verdient, die dann gedruckt u. von Dilettanten im laibacher ständischen Theater aufgeführt wurden. Dies war allerdings ein sehr zweckmässiges Mittel, die Theilnahme der Gebildeteren u. Vornehmeren für die Muttersprache u. ihre Literatur zu gewinnen (Šaf. 29). — Ti njegovi slovenski prevodi so pa:

1) Šhupanova Mizka. Ena komedia v' dveh akteh. Prenarjena po tej nemški: Die Feldmühle, inu v' Lublani jegrana v' Lejti 1790. Štifkana per Joan. Frid. Egerju. 8. 37 str. — (Peršone: Tulpenheim, en žlahtni Gospod. Šternfeldovka, ena mlada bogáta Vdova. Monkof, Tulpenheimov perjatel. Jaka, župan. Micka, njegova hčer. Anže, Micken ženem. Glažek, en Šribar).

2) Ta Veffeli dan, ali: Matizhek se shęni. Ena komedia v' pet aktih. Obdelana po ti franzofki: La folle journée, ou le mariage de Figaro par M. de Beaumarchais. Stifkana v' Lublani v' lejti 1790 per Ignaci od Kleinmayerja. 8. 150 str. — (Peršone: Baron Nalétel. Rozala, njegova gosa. Matiček, Gartnar grašinski. Nežka, hišna dękelca. Tonček, en Študent na vakancah. Zmešnavá, en Advokat na deželi. Žužek, Kanclir grašinski. Budalo, njegov Šribar. Jerca, županova hčer. Jaka, en Lakaj. Gašper, en Delovec. Rihtni hlapec. Godci. Kmeťeški fantje, inu dekliči. Jegra se na enim gradi na gorenskím, blizu ene vassy.) — Besedo kaže naj vrh tega še konec:

Matiček poje.

Je 'n fanteč, k' roge nam stavi,

Njemu se Lubezen pravi,

Tisti repetnice imá.

Vejš zakaž? — za to, de lože

'Z ene do te druge rože

Sēm in' kje ferfulit zná.

Vsi. Zdej zapojmo, zdej vukajmo!

Možje. { Eden drugmu } ogen dajmo!

Žene. { Ena drugi }

Jeza, žalost, le na stran!

Dons je moj vesseli dan!

„Beide Stücke sind nicht blosse Uebersetzungen, sondern freie Bearbeitungen mit Nationalisierung des Sujets u. getreuer Beobachtung der Nationalsitten, lebendige Gemälde des krainischen Lebens, wenigstens wie es vor 40 Jahren noch war. Die Sprache oder zunächst die Schreibung erscheint zwar in grammatischer Hinsicht, bei den Fortschritten, die seitdem die krainische Grammatik gemacht hat, im Einzelnen noch ungenügend, auch durch unnöthige Germanismen, die jetzt auch minder geübte Schriftsteller zu vermeiden wüssten, entstellt; im Allgemeinen aber ist der echte krainische Ton so getroffen, wie in wenigen krainischen Büchern, von denen freilich auch wenige krainisches Leben darzustellen haben. Schade, dass der Gegenstand des Veffeli dan wirklich leichtfertig ist, so dass man jetzt eine erneuerte Auflage davon kaum erwarten darf. Übrigens enthält das Lustspiel auch ein paar sehr hübsche Gesangstücke (Šaf. 85. 86. Vgl. auch Kopitar's Grammatik. S. 295. Selbstbiographie. Slav. Bibl. I. 12).

3) Bukve od Kug inu Bolęzen Goveje Živine, tih Ovac inu Svin, popissane za Kmete na povelje tę nar vikši Gospodske od Joanneza Wolstajna, Doktorja za Arcnijo, inu Ranocelnost, Directorja inu vučenika živinske arcnije v' cessar-skim krajlevim špitali za živino na Duneji. V' Lublani. Per Ignaciu Kleinmajerju 1792. 8. 208. — Na razgled bodi iz predgovora: „Lubi Kmetje! Od deržanja tę živine: od kug inu bolezen, katere vašo živino teró, bom jest z' vami v' tih bukvah govoril . . . Bogejte moje opominovanje inu navuk! deržite, inu dopolnite tiga istiga! — za volo tega se nimate meni, ampak svetli Cessarici, Mariji Therezji, inu nje visokim synovam Jožefu timu drugimu, inu Leopoldu zahvaliti. Tej prvi sim jest enkrat v enim pogovoru djal, de vam hočem ene bukve od živinskih bolezen dati. „To piši, je rekla, to nikar ne pozabi; če raven jest ne bom doživela, kaj tvoje bukve tim vbogim kmetam nucale bodo, bodo pak moji otroci doživeli“. Tę so bile bessede te svetle Marije Therezije. Ona jih je takú gorke na moje sèrcę položila, de jih nigdar — nigdar pozabil ne bom.

Čez stiri lejta, 1773, mi je Jožef ta drugi skuzi mojo vikši Gospodsko letó delu naložil, od kateriga je vže ta perva skušna v šest jeziki na dan prišla, inu edenajstkrat na novič vtiskana bla. Letę bukve, katere so skuzi grozno mujo inu dolgu lejt med vsimi tę nar bolši ratale, vy dobité od Leopolda tiga drugiga. Vzemite jih z' častjó, inu bodite njemu hvaležni.“

Da je to knjižico poslovenil A. Linhart, ne pa Jos. Ignat. Fanton de Brunn, kakor po Bibl. Carn. (p. 18.) trdi Šafařik (S. 97), spričuje mi baron Sigmund Zojs, kteri je 4. aprila 1794 iz Ljubljane pisal V. Vodniku: „Das Buch, wovon Sie erwähnen, ist mir nicht bekannt, es wäre denn das vom Pater Markus übersetzte Noth u. Hülfsbüchlein für Bauern, oder das von Lienhart übersetzte Werk des Prof. Wollstein, wovon ich Ihnen hier einige Exemplare, zum Vertheilen an die Nachbarsleute, mitschikke etc.“ (Vodn. Spomenik 1859 str. 47). Jezik se v besedi in v obliki vjema, čas tudi, in Zojs je to lahko na tanko vedil. Tudi sicer se Linharda v svojih pismih pogostoma spominja. — „An ihr deutsch derfen Sie in Briefen gar nicht denken, sondern von der Hand wegschreiben, was immer gesagt werden soll, wie ich es thue, ohne einander im mindesten zu geniren. Ausser Linhart, dem dies Glück zu theil ward, derfen wir uns, auch Kummerdey nicht rühmen, nur eine Zeyle, österreicherischer Idiotismen frey, schreiben zu können! Dies hindert uns aber nicht, einander zu verstehen — und übrigens sind wir ja nur Slaven, und befeissen uns unserer Muttersprache“ (Vodn. Album S. 58). — „Ueber Lienharts Todt wird noch immer gedichtet . . . Bisher gefällt mir Prof. Pentzel's Epitaph noch am besten:

Tumulus Triviae Sanctus

h. s. c.

Antonius Linhart

Herbersteinii, Schönlebenii, Valvasoris

Ingenia junxerat unus.

S. i. t. l.

... Im Krainerschen müssten es gereimte Verse seyn, damit man sie desto leichter gang und gebe machen könnte etc.“ (Vod. Alb. 52). — Te mu je vgodno zložil dr. Fr. Prešern, ki se pod napisom latinskim nahajajo na spomeniku njegovem:

Antonio Linhart Carnioliae Historiographo Et Caesareo-Regii Capitaneatus Ducat: Carn. Secretario. Hoc Merenti Moerentes Posuerunt Amici. Obiit 14. Julii 1795.

Stezé popustil nemškiga Parnasa,

Je pisal zgodbe kranjske star'ga časa.

Komú Matiček, Micka, hči župana,

Ki mar mu je slovenstvo, nista znana?
 Slavile, dokler mertvi se zbudijo,
 Doma bote Talija, Klijo.

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir.**)

(Dalje.)

Fran Metelko.

(Glej 18. berilno vajo: „Popotnika in medved“.)

Fran Metelko se je rodil v dan 14. julija 1789. l. v Škocijanu na Dolenjskem. Šolal se je v Rudolfovem (na Dolenjskem) in v Ljubljani; 1814. l. je bil v mašnika posvečen ter je šel kaplanovat v Gorje; a užé drugo leto pride za kaplana k stolni cerkvi v Ljubljano. Nekoliko časa je opravil tudi službo duhovnega voditelja v Ljubljanski bogoslovnici. L. 1816. ustanovi takratni semeniški vodja, poznejši škof Tržaški, M. Ravnikar, šolo slovenskega jezika za bogoslovce; za učitelja v to šolo je bil pozvan Fr. Metelko. Učil je v bogoslovji od l. 1816. — 1848. L. 1849. postane Metelko profesor slovenščine na Ljubljanski gimnaziji, v kateri službi je ostal do 1858. l. Umrl je po skoro dveletnem bolehanji v dan 27. decembra 1860. l.

Fran Metelko je bil učen in sloveč slovníčar slovenski. Znal je poleg svojega materinega jezika temeljito nemški, laški in francoski; a čez vse ljub mu je bil materin slovenski jezik. L. 1825. je spisal po nemški preizvrstno slovensko slovnico, katero je nazval: „Lehrgebäude der slovenischen Sprache“. (Učilna zgráda slovenskega jezika). Ta slovnica je v resnici mojstersko delo, prava zakladnica, iz katere so zajemali vsi bodoči slovníčarji slovenski. Imenitna ta Metelkova slovnica se naslanja na jezik, kakeršnega govori priprosti naš národ, a ob enem se ozira na staroslovenščino, katera je mati zdanji slovenščini. Pomniti je, da je Metelko priporočal v tej slovnici nov črkopis, po njem „metelčica“ zvan. A do splošne stalne veljave se metelčica ni mogla popeti, niti ne izpodrniti takrat udomačene „bohoričice“. Vrhu te učene slovnice objavil je Metelko še marsikatero knjigo za rabo šolskim otrokom; tù imenujemo le njegov „Abecednik za slovenske šole“ (1829. l.), „Številstvo za slovenske šole“ (1830. l.), „Berilo za male šole na kmetih“ (1834. l.). Priobčil je tudi kitico Ezopovih basni, izmej katerih nahajate v našem berilu jedno, namreč „Popotnika in medved“, kojo smo čitali.

Metelko se je potegoval in je pisal kaj lepo in čisto slovenščino; odločno se je protivil temu, da bi v slovenščino jemali izraze iz drugih narečij. Njegova je zasluga, da se je slovenščina v jako kratkem času ugladila ter dobila stalna, znanstveno podstavna pravila; k temu je namreč pripomogla omenjena izborna njegova slovnica. Metelko je bil iskren narodnjak in kot človek skromna in blaga duša. Rad je bednim ljudem pomagal z znatnimi svotami; pri tem pa navadno ni imenoval svojega imena, da obdarovani ljudje niso vedeli, kdo jim je dobrotnik! Iskreno je ljubil slovensko mladino, pa tudi národne slovenske učitelje, ki delujejo uspešno za slovenščine razcvit in blagor národa. Vse svoje precejšnje premoženje, katero si je bil baje „po sreči“ in z varičnostjo pridobil, zapustil je v blage namene! S tem je še dandanes pomagano marsikateri siroti na Kranjskem; pa tudi Kranjski učitelji, odlikujoči se v slovenščini in sadjereji, uživajo še zdaj dobroto Metelkove zapuščine, takó zvane „Metelkove stipendije“.

Takemu vrlemu možu, kakeršen je bil Metelko, bode naš národ hranil vedno hvaležen spomin!